

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

3. Про програму розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]: Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 27.01.2016 № 22 / Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу : <http://www.rv.gov.ua/siteweb/rivnensk/ua/catalog/item/5962.htm>.

4. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Рівненська обласна державна адміністрація; Рівненська обласна рада. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/siteweb/data/upload/photo/8/strategiya.pdf>.

Шишкіна Олена Вікторівна, канд. екон. наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ МОНОПРОФІЛЬНИХ УТВОРЕНЬ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Ефективність реалізації тактичних і стратегічних цілей розвитку підприємств реального сектору економіки залежить від управління ризиками та нейтралізації загроз, які виникають в умовах нестійкого і невизначеного оточуючого середовища і відповідно знаходять своє відображення у рівні доходності, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів підприємництва та визначають можливість їх існування загалом. З огляду на це постає питання створення ефективних механізмів мінімізації негативного впливу ризиків на функціонування і розвиток економічних суб'єктів, які передбачають застосування певних методів, прийомів та інструментів управління. Окреслені аспекти обумовлюють актуальність обраної теми дослідження і доводять її своєчасність.

Фундаментальні роботи в області управління ризиками представлені роботами С.І. Анохіна, Дж. М. Кейнса, Г.Б. Клейнера, М.Г. Лапусти, А. Маршалла, Ф. Найта, О. Могренштейна, Л.Н. Тепмана, К. Редхеда, М. Чекулаєва та ін. Наукова і прикладна проблематика управління ризиками реального сектору економіки різних галузей в сучасних умовах господарювання розробляється іноземними і вітчизняними науковцями, такими як: Н.М. Внукова, П.Г. Грабовий, В.М. Гранатуров, А.Ю. Попова, Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, М.А. Рогов, Р.А. Фатхутдінов, О.С. Шапкін та ін. Особливості управління ризиками суб'єктів реального сектору економіки розглядаються в роботах: І.А. Бланка, І.Т. Балабанова, Ю. Брігхема, Н.А. Брегіна, О.А. Лобанова, В.П. Савчука, О.В. Чугунова та ін.

Управління ризиками полягає у ідентифікації, кількісній і якісній оцінці ризиків та розробці певних заходів щодо мінімізації наслідків виникнення ризикових подій, здатних призвести до витрати прибутку (допустимий ризик), доходу (критичний ризик) або капіталу (катастрофічний ризик). Управління ризиками передбачає використання різного роду методів і прийомів, які дозволяють у певному ступені прогнозувати виникнення ризикової події і застосовувати заходи щодо її нейтралізації.

Методи мінімізації ризиків групуються на сукупності певних організаційно-управлінських, політико-правових, техніко-технологічних, фінансово-економічних, соціально-культурних та інших заходів, що передбачають використання відповідних інструментів. Кількість і склад інструментів та їх поєднання, що застосовуються ризик-менеджерами постійно змінюється залежно від специфіки діяльності суб'єктів економіки, їх галузевих особливостей, територіальних аспектів, форм власності, стадії життєвого циклу, наявності або відсутності податкових та митних пільг тощо. Саме тому зважений вибір і обґрунтування тих чи інших інструментів здатний вплинути на ефективність функціонування і розвиток таких суб'єктів.

Структуризація таких інструментів є досить складним завданням, вирішити які можна у ході декількох етапів дослідження, першим з яких є відокремлення і опис загальних інструментів залежно від стадій процесу управління ризиками, та методів, які застосовуються на певних стадіях управління, на що й буде спрямовуватись ця наукова робота.

В межах процесу управління ризиком виділяють такі стадії: ідентифікація ризику, оцінка ризику, регулювання ризику, документування ризику і контролінг ризику. Питання ідентифікації і оцінки нами було детально проаналізовано у [4-6]. Дослідимо окремі особливості, методи і інструменти регулювання, документування і контролінгу ризиків загалом та для монопрофільних утворень реального сектору економіки зокрема (табл. 1). Регулювання ризиків спрямовано на мінімізацію і нейтралізацію негативних наслідків прояву ризиків в фінансово-економічній і господарській діяльності економічного суб'єкта.

Таблиця 1

Управління ризиками: стадії процесу, методи, інструменти

Стадії процесу управління ризиком	Сутність стадії процесу управління ризиком	Методи, що застосовуються на відповідних стадіях процесу управління ризиком	Інструменти управління ризиком
1	2	3	4
Ідентифікація ризиків	Ідентифікація ризиків являє собою виявлення та документування усіх видів можливих ризиків, що загрожують суб'єкту господарювання, пов'язаних з кожною конкретною операцією та діяльністю в цілому	- метод «мозкового штурму» - метод карток Кроуфорда - метод Дельфі - метод номінальної групи - метод контрольних списків	- попередній аналіз (інтерв'ю, опитування, збір даних), - оцінка висловів та їх взаємопов'язаність, - причинно-наслідковий аналіз
Оцінка ризиків	Оцінка ризиків є науково обґрунтованим процесом, який складається з ідентифікації небезпек / загроз, характеристики виявлених загроз та якісного та / або кількісного визначення розміру їх впливу на функціонування і розвиток суб'єкта підприємства	кількісні методи: - економіко-статистичні; - аналогові; якісні методи: - експертні методи; - метод дерева рішень; - метод процентної ставки; - метод сценаріїв; - метод машинного моделювання Монте-Карло; - Дельфи-моделі; - модель вірогідності банкрутства Альтмана; - метод VAR тощо	- опитування і узгодження; - розподіл ймовірності ризику; - чутливість ризику; - техніка сценаріїв; - ціна ризику; - ABC-аналіз, - картографування ризику; - аналіз чутливості
Регулювання ризиків (мінімізація і нейтралізація ризиків)	Регулювання ризиків охоплює головним чином поточні заходи щодо усунення відхилень і являє собою вплив на об'єкт управління, за допомогою якого досягається стан стійкості цього об'єкта у разі виникнення відхилення від заданих параметрів	- уникнення ризиків; - лімітування концентрації ризику; - розподіл ризиків; - самострахування, страхування, хеджування; - інші методи нейтралізації / мінімізації ризиків	- розробка стратегії, культури, політики; - чутливість ризику; - оцінка економічної ефективності (аналіз доцільності); - імітаційні моделі; - планові баланси, бюджетування; - план управління ризиками; - процесозалежне і незалежне порівняння досягнутого з планом; - оцінка ступеня допустимості певної величини ризику

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Документування ризиків	документування ризиків дозволяє забезпечувати основу для оцінки ефективності функціонування і розвитку підприємства та запроваджувати необхідні зміни в ході виконання суб'єктами реального сектору економіки своєї операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а також: здійснювати більш повну оцінку ризику, сформувати надійну базу для моніторингу управління ризиками й верифікації результатів, створити базу даних для нового персоналу тощо	- моніторинг і сканування ризиків; - групування ризиків; - метод ієрархічної побудови і пріоритетності ризиків	- реєстрування ризиків; - картографування ризиків; - ієрархія ризиків; - шаблони документів для ідентифікації, аналізу, оцінки і розробки протиризикових заходів
Контролінг	Контролінг в фінансово-економічній сфері, і відповідно фінансово-економічних ризиків являє собою систему управління, яка координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, аналізом фінансових ризиків, внутрішнім контролем фінансових ризиків і плануванням в області фінансових ризиків	- бюджетування; - координація дій суб'єктів ризику; - внутрішній контроль і аудит; - планування; - прогнозування	- сприйняття і наслідування сигналів; - індикатори ризиків; - система збалансованих показників; - вказівка способів і робіт; - інтеграція з існуючою інформаційною системою; - менеджмент системного контролю; - огляд і спостереження; - наглядова рада.

Джерело: розроблено автором на основі 1-7

Серед спільних інструментів оцінки і регулювання ризиків доцільно виділити аналіз чутливості, що допомагає визначити ризики, які мають найбільший потенційний вплив на функціонування і розвиток суб'єкта господарювання. У ході аналізу встановлюється якою мірою невизначеність кожного елементу проекту відбивається на досягненні тактичних і стратегічних задач суб'єкта економіки, за умови, що всі інші невизначені елементи приймають базові значення.

Ключовим інструментом цієї стадії процесу управління ризиками є розробка плану реагування на відомі ризики. Зауважимо, що процес планування передбачає розробку варіантів і дій, які сприяють розширенню сприятливих можливостей і зниженню загроз для досягнення цілей суб'єкта підприємництва. До речі, ризики розглядаються в порядку їх пріоритетності, а у процесі планування, за необхідності, нові відповідні ресурси та операції додаються до планових балансів і бюджетів, враховуються при порівнянні досягнутого з планом тощо.

Документування ризиків нерозривно пов'язано із плануванням підходів до управління ризиками і різних заходів по реагуванню на ризики. У рамках документування вирізняють такі методи як: моніторинг і сканування ризиків, групування ризиків, побудова ієрархії в визначення пріоритетності ризиків. Сканування ризиків передбачає спостереження і перевірку по внутрішніх і зовнішніх слабких сигналах в межах спеціальної заданої теми дослідження. Моніторинг являє собою спостереження і поглиблений пошук, виходячи з внутрішньої і зовнішньої інформації із спеціальної тематики вже ідентифікованої по певним сигналам (індикаторам). Моніторинг і сканування у процесі управління ризиками дозволяють застосувати плани реагування на ризики, простежити за виявленими ризиками, контролювати залишкові ризики, ідентифікувати нові ризики, аналізувати й оцінювати ефективність заходів щодо реагування на ризики.

Побудова ієрархії ризиків передбачає структурування категорій і підкатегорій, в рамках яких можуть виникати ризики суб'єктів реального сектора економіки. Різним видам діяльності (наприклад, операційна, фінансова та інвестиційна діяльність монопрофільного підприємства, дослідження і розробки, постачання / виробництво / збут, гарантійне і післягарантійне обслуговування тощо), з урахуванням галузевих, територіальних та інших особливостей відповідають різні ієрархічні структури ризиків. Розстановка пріоритетів між ризиками є достатньо важлива як для аналізу і оцінювання ризиків, так і для розробки заходів щодо їх мінімізації.

Оцінка важливості кожного ризику і, отже, його пріоритету, як правило, здійснюється за допомогою таблиці відповідності або матриці ймовірності і впливу, побудови карти ризику і визначення толерантності до ризику, реєстру ризиків. У реєстрі ризиків вказуються: ідентифіковані ризики та їх першопричини; списки можливих заходів реагування; особи, відповідальні за ризики; симптоми і ознаки; відносний рейтинг або список ідентифікованих ризиків, за пріоритетністю упорядкованих; список ризиків, які потребують негайного реагування; список ризиків, які потребують додаткового аналізу і реагування; тенденції результатів якісного аналізу; а також список ризиків з низьким пріоритетом, що вимагають спостереження.

Контролінг у ризик-менеджменті являє собою комплексну систему методико-аналітичного і інформаційного забезпечення прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах невизначеності оточуючого середовища, спрямовану на своєчасне виявлення ризиків і нейтралізацію загроз, які перешкоджають ефективному функціонуванню і розвитку суб'єкта бізнесу. Серед інструментів управління ризиками на стадії контролінгу вважаємо доцільним виділити систему збалансованих показників, яка дозволяє проаналізувати і оцінити основні показники діяльності компанії та контролювати індикатори ефективності її функціонування і розвитку.

Багаточисельність методів і прийомів управління ризиками та відповідних їх інструментів потребує більш ґрунтовного дослідження в окресленій сфері, що стане подальшим предметом наукових досліджень. На наш погляд в межах досліджених інструментів регулювання ризиками доцільно виділити загальні, які можуть бути застосовані будь-яким суб'єктом економіки і специфічні, використання яких буде мати певні обмеження (часові, політико-правові тощо).

Список використаних джерел

1. Дайле А. Практика контролінга / Дайле А.; пер. с нем.; под. ред.. Лукашевича М.Л. и Тихоненковой Е.Н. – М. : Финансы и статистика, 2003. –335 с
2. Контролинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / [Карминский А.М., Оленев Н.И., Примак А.Г., Фалько С.Г.]. –М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2003. –256 с.
3. Фридарг, Хервиг Р. Сбалансированная система показателей : руководство по внедрению / Хервиг Р. Фридарг, Вальтер Шмидт; [пер. с нем. М. Рёш]. Москва : Омега-Л, 2006. - 267 с.
4. Шишкіна О. В. Ідентифікація та експрес-оцінка фінансових ризиків промислових підприємств [Електронний ресурс] / О. В. Шишкіна // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 238-246. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vcndtue_2014_4_37.pdf
5. Шишкіна О.В. Теоретико-методичні основи оцінки фінансових ризиків промислових підприємств / О.В. Шишкіна / Вісник Чернігівського державного технологічного університету: Збірник наукових праць. – Чернігів: ЧДТУ, 2010. – № 44 – С.267-275.
6. Шишкіна О.В. Ризик-менеджмент монопрофільних промислових підприємств / О.В. Шишкіна // Матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Ефективні механізми інноваційно-технологічного розвитку суспільства» (м.Житомир, 4-5 грудня 2012р.). – Житомир.: Рута, 2013. – С. 124 – 127. - Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/4972/>

7. Шишкіна О.В. Теоретико-прикладні аспекти управління інноваційно-інвестиційними ризиками суб'єктів підприємництва / О.В. Шишкіна // Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства : колективна монографія / за заг. ред. В.П. Ільчука. – Чернігів : Чернігів. нац. технолог. ун-т, 2016. – С. 144 – 157.

Шкрабак Ірина Володимирівна, д-р екон. наук, доцент
Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, Україна

РОЗВИТОК ЖИТЛОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ОНОВЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ

Важливим системоутворюючим компонентом організації господарського комплексу сучасного розселення будь-якого регіонального типу є управління житловим фондом, що дістало точне визначення із переліком складу його інженерного комплексу, який включає житлові будинки, теплоенергетичне обладнання, системи водопостачання та водовідведення, автоматичні засоби управління та експлуатації, мережі комунікацій та іншого устаткування. Саме потреба формування стратегії економічної безпеки країни через подолання системних економічних дисбалансів дозволяє створити умови для інтенсивного відтворення житлового фонду, забезпечуючи інноваційно-інвестиційний розвиток національної економіки та розвиток людського капіталу шляхом створення комфортних умов життєдіяльності населення.

В системі моніторингу стратегічних ініціатив різних рівнів експлуатаційних галузей із значним обсягом капіталовкладень виявляється така стійка характеристика інноваційної політики, як орієнтація на отримання негайних позитивних ефектів, що створює передумови до структурогенетичних явищ імітації інноваційної активності. Однак житлово-комунальне господарство як сфера господарської діяльності найменшою мірою пристосована до швидкоплинних трансформаційних процесів, властивих економіці України, оскільки житловий фонд України є національним надбанням багатьох поколінь людей і становить майже 25% основних засобів країни.

Принципи формування житлового фонду за часів радянської забудови постулюють повну орієнтованість на потреби саме промислової економіки. Класична модель структури муніципальних об'єктів базувалась на детермінованому підході до функціональної диференціації території міста за характером її використання, тобто передбачалось чітке розмежування житлових масивів з комплексом типових архітектур житлових будинків з одного боку та промислових об'єктів з іншого при одночасному забезпеченні підтримуючих інфраструктурних зв'язків між ними.

Забезпечення гідних умов та високих стандартів якості повсякденного життя мешканців у сучасних європейських містах, де орієнтуються на принципово інший підхід до міського розвитку – результат довгих пошуків на дослідному полі структурно-системного підходу до забудови, починаючи від соціологічного та соціально-економічного вимірів у визначенні природи середньовічного міста, і до перспективних концепцій, що спираються на досягнення сучасної медієвістичної урбаністики.

Визначаючи дослідницьким пріоритетом саме економічний аспект кризової ситуації в житлово-комунальному господарстві, у міській економіці слід при цьому будувати ефективну модель селітебної забудови, на яку беззаперечно впливають еколого-ландшафтні зони із енергозберігаючими архітектурно-будівельними і енергоефективними інженерно-технічними рішеннями. Неоднорідність фінансово-економічних потенціалів різних міст у сучасних структурах міського господарства більшості країн світу свідчить про зростання рівня урбанізації та тривалість морфологічних змін у високомонопольній організації галузі ЖКГ, яка потребує постійно ефективного перерозподілу ресурсів, узгоджуючи інтереси між містами та державою в цілому.